

סימן כא

מיחם המופעל בליל שבת

ראשי פרקים

שאלה

- א. השהיה מאליה בשבת
- ב. לשיטת המתירים השהיה האם צריך גרופה וקטומה
- ג. סיבות להקל במקרה הנוכחי

שאלה

השנה יחול שבועות במוצאי שבת. יש צורך להכין מיחם למים חמים לשם שתיית קפה בתיקון ליל שבועות. כדי לחסוך בחשמל מוצע שהמיחם יופעל ע"י שעון שבת בלילה בלבד, החל משעה 11.00 בלילה עד לפנות בוקר. אלא שהכרח הוא שהמיחם ירתיח את המים גם בליל שבת. האם מותר הדבר?

א. השהיה מאליה בשבת

מותר לחמם מים במיחם לצורך שבת כאשר המים רותחים כבר מערב שבת וממשיכים להתחמם גם בשבת. ואע"פ שהמיחם אינו גרוף וקטום, מאחר והמים מבושלים כבר די צורכם אין איסור להשהותם על כירה שאינה גרופה וקטומה. (עיין שו"ע א"ח ר"ס רנ"ג). אולם כאן הבעיה היא שהמים יתחילו לרתוח בשבת, ובכניסת השבת הם יהיו קרים, נמצא שהם הושהו על כירה שאינה גרופה וקטומה כאשר לא היו מבושלים כלל, אפילו לא מחצית בישולם ואפילו לא שליש בישולם. מאידך, י"ל שהבישול נעשה אוטומטית ללא יד אדם בהשהיה, האם הדבר אסור?

החזו"א (א"ח סי' ל"ז ס"ק כ"א) כתב שגם השהיה מאליה אסורה, אפילו אם גוי או קוף השהו הדבר אסור, ויש להוריד את התבשיל מהאש ואסור להשהותו. וא"כ גם בנ"ד,

שההשהיה נעשית מאליה היא אסורה. אולם דעת החזו"א אינה מוסכמת על פוסקים אחרים. החזו"א עצמו הביא שם את דעת המשנ"ב בבה"ל ס"ס רנ"ג שאפשר לסמוך לצורך שבת על הפוסקים הסוברים שמותר לומר לגוי להחזיר לתוך תנור דבר יבש, ואפילו בדבר לח כתב שאם אין לו עצה אחרת מותר להחזיר ע"י גוי, אם אינו נותן ע"ג האש ממש. ועיי"ש שהעיר על פסק הרמ"א שהתיר לומר לנכרי להניח קדירות על התנור כשהוא צונן ואח"כ להסיקו לשם חימום הבית בחורף. והקשה החזו"א, לשיטתו, שגם חזרה מאליה אסורה, הרי כאן יש חזרה מאליה ומדוע לא נאסור את התבשיל? ותיירץ שמכיון שהתנור צונן בשעת ההנחה החשיבו זאת כהשהיה מע"ש. וא"כ צ"ע אם בנ"ד נחשב המיחם הפועל מאליו בשבת כהשהיה מע"ש. ולשיטת החזו"א נראה שאפילו אם נאמר שהשהיה זו דומה להשהיה מע"ש מ"מ השהיה זו גם מע"ש אסורה שהרי המיחם אינו גרוף וקטום, ולא דמי לתנורי בית החורף שהתיר הרמ"א, ששם המדובר בהחזרה על התנור או בצידו ולא בתוך התנור, אלא שיש שם חימום אוכל קר בשבת ועל זה אמר החזו"א שזהו כהשהיה מע"ש, מכיון שההחזרה נעשתה ע"י גוי בזמן שהתנור קר, ובע"ש בכה"ג היה מותר, משא"כ בנ"ד אילו היו עושים כן מע"ש היה הדבר אסור.

ב. לשיטת המתירים השהיה האם צריך גרופה וקטומה

מ"מ לפוסקים שהביא המשנ"ב יש להקל ודלא כהחזו"א. ועיין בהר צבי (ח"א בקונטרס טל הרים מבשל אות ג' הע' כ') שהגרצ"פ הסתפק אם מותר להשתמש במיחם כזה, האם יש איסור השהיה

מותר, דלא גזרינן בכהאי גונא. והדבר דומה לבישראל חייתא שמכיון שמסיח דעתו ממנה למשך הלילה אין חשש שמא יחתה.

אמנם המג"א ס"ק כ' כתב שבתנורים שלנו יש לחוש שמא ימלך לאוכלה בשבת, אך גם הוא יודה שבמקום שאין חשש שמא ימלך מותר. ואכן הגרעק"א בהגהותיו לשו"ע או"ח סי' תר"ט כתב שלדעת הרמ"א בסי' רנ"ז ס"ז, שמתיר להטמין בישראל חייתא בדבר המוסיף הבל, כי אין חשש שמא יחתה, יהיה מותר גם להטמין חמין מערב יוכ"פ למוצאי יוכ"פ (למתירים הטמנה כזאת) אפילו בדבר המוסיף הבל, כי אין חשש שמא יחתה, שהרי הסיח דעתו מאכילה ביום כיפור ואין חשש שמא ימלך.

וא"כ י"ל שה"ה בנ"ד. מכיון שהמים מיועדים למוצאי שבת, שהוא ליל שבועות, ולא לליל שבת, הסיח דעתו מהם ואין חשש שמא יחתה בשבת. וגם אין לחשוש שמא ימלך וירצה להשתמש במים החמים בליל שבת. כי המיחם לא נמצא בבית פרטי אלא בבית הכנסת, במקום שאין מצויים אנשים כלל בליל שבת בשעה כה מאוחרת, ורק בליל שבועות מצויים אנשים במקום. ומכיון שכך יש כאן הסחת דעת גמורה מהמים האלו בליל שבת ואין חשש שמא יחתה ובכה"ג לא הצריכו חכמים גריפה וקטימה.

בכירה שאינה גרופה, אך כשהוא שופת את הקדירה עדיין אין בה אש. ומהרב קוק המובא שם משמע שמתיר. (אך יתכן שהמדובר בגרופה וקטומה.) והציץ אליעזר (ח"ז סי' ט"ז) התיר להפעיל מיחם חשמלי אוטומטי בשבת בבוקר. אלא שהוא התנה זאת בתנאי שהמיחם יהיה גרוף וקטום (יתכן שכוונתו לדוד מים המונח על פלטה חשמלית המופעלת ע"י שערן. מאחר והפלטה נחשבת לגרופה וקטומה לכן הוא מתיר. אך במיחם חשמלי שהוא עצמו מכיל גם מים וגם גוף חימום המווסת ע"י כפתורים הדבר יאסר כי אינו גרוף וקטום). ועיי"ש שהביא מעשה ממופלגי תורה בפפד"מ שהתירו בכה"ג אפילו כשהמיחם אינו גרוף וקטום, כי מעצם העובדה שלא הפעילו את המיחם מע"ש, אלא כיונו שידלק מעצמו בשבת מוכח שאינם זקוקים למים לפני כן ואין חשש שמא יחתה, שאין לך היכר גדול מזה.

ג. סיבות להקל במקרה הנוכחי

ובנ"ד הדבר פשוט יותר, ולכן נלענ"ד שגם החזו"א יודה וכן הציץ אליעזר יסכים שא"צ בנ"ד במיחם גרוף וקטום. וזאת עפ"י מה שכתב הרמ"א בסי' רנ"ד ס"ה בשם הכלבו שאם הדביק פת בתנור בע"ש סמוך לחשיכה ולא קרמו פניה ואינו צריך לה לשבת, אלא למוצ"ש,